

คุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตี

Values and Buddhist principles that appear in the Poi Ja Tee tradition

พระปลัดสมศักดิ์ ถาวรจิตโต (คำมูล)

Phra Palad Somsak Thawornchitto (Khammoon)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College

Email: Thawornchitto@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาคุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตี พบว่า ปอยจ่าตี คือ งานบูชาเจดีย์ทรายของชาวไต (ไทยใหญ่) จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบูชาพระพุทธรูปเจ้า ซึ่งเชื่อว่าถ้าได้ร่วมประเพณีนี้จะได้กุศลที่ยิ่งใหญ่ นอกจากนี้ยังเป็นการสะเดาะเคราะห์ ทำให้เคราะห์กรรมไม่ดีต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับตัวเราให้จางหายไป สิ่งร้ายจะกลายเป็นดี สิ่งที่ดีอยู่แล้วจะยิ่งดีขึ้นและถือเป็นประเพณีขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาลอีก โดยชาวบ้านจะร่วมกันนำทรายมาก่อเป็นพระเจดีย์ ตกแต่งประดับประดาให้เกิดความสวยงามและบูชาด้วยทราย น้ำพัด ดอกไม้ ธูปเทียน ตุงหรือธง จุดประทีปโคมไฟ ให้ความสว่างไสวเวลากลางคืน ถึงวันจัดงานมีการทำบุญอุทิศถวายแด่พระพุทธรูปเจ้า ถวายอาหารแด่พระสงฆ์ เลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน ประกอบพิธีถวายและฟังพระธรรมเทศนา เสร็จแล้วมีการจุดดอกไม้ไฟ ซึ่งมีความเชื่อว่าจะได้บูชาเจดีย์ทรายถวายพระพุทธรูปเจ้าแล้ว เคราะห์กรรมในรอบปีนี้จะหมดไป และจะได้รับความเป็นสิริมงคลสู่หมู่บ้าน และประกอบการเกษตรได้ผลดีในปีนั้น

คำสำคัญ: คุณค่า, หลักพุทธธรรม, ปอยจ่าตี

Abstract

This article aims to study the value and Buddhist principles that appear in the Poi Ja Tee tradition. It was found that Poi Ja Tee is a sand pagoda worship ceremony of the Tai (Shan) people. It is organized with the aim of worshipping the Buddha. It is believed that if one participates in this tradition, one will gain great merit. In addition, it is a way to avert bad luck, to make bad karma disappear, to turn bad things into good things, to make good things even better. It is also considered a tradition to ask for rain to fall in the right season. Villagers will work together to build a pagoda with sand, decorate it beautifully, and worship it with sand, water, flowers, incense, candles, flags, or lanterns, and light lanterns to provide bright light at night. On the day of the event, merit-making is made to dedicate to the Buddha, food is offered to the monks, food is fed to the participants, the offering ceremony is held, and sermons are listened to. After that, fireworks are lit. It

is believed that if the sand pagoda is worshipped and offered to the Buddha, the bad karma for the year will disappear, and the village will be blessed and their agricultural activities will be successful that year.

Keywords: Value, Buddhist principles, Poi Ja Ti

บทนำ

ศาสนาความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อเป็นคำอธิบายปัญหาความอยาก رؤ้อยากเห็น และหากเป็นพิธีกรรมที่ต่อย้ำความสำคัญของศีลธรรมจรรยาจารีตการจัดพิธีทั้งนี้ก็เพราะศีลธรรมจรรยาจารีต จะนำมาซึ่งสวัสดิภาพของสังคมเป็นสำคัญ (พระปรีชา คุดตจิตโต (แสนพรม) และคณะ, 2560: 351)วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตลอดเวลายาวนาน จนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากันและสนองความต้องการของกันและกัน ตลอดจนผสม คลุกเคล้ากับความเชื่อถือและข้อปฏิบัติสายอื่น ๆ ที่มีมาในหมู่ชนชาวไทย ถึงขั้นที่ทำให้เกิดมีระบบความเชื่อและความประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นแบบของคนไทย โดยเฉพาะ อันมีรูปลักษณะและเนื้อหาของตนเองที่เน้นเด่นบางแง่มุมด้านเป็นพิเศษ แยกออกได้จากพระพุทธศาสนาอย่างทั่ว ๆ ไป เรียกว่าพระพุทธศาสนาแบบไทยหรือพระพุทธศาสนาของชาวไทย (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรม ทอ.กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ, 2566) หากมองย้อนกลับไปในอดีต เราได้รับอิทธิพลจากหลายอารยธรรม ได้ติดต่อสมาคมกับมอญและขอมซึ่งรับอิทธิพลอารยธรรมมาจากอินเดีย เรารับศาสนาพุทธมาจากอินเดีย เมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ นับตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นต้นมานั้น กว่าที่จะประดิษฐานตั้งมั่นในสังคมไทยได้ ก็ผ่านกระบวนการรวบรวมทางวัฒนธรรม เพราะการได้ปรับตัวอยู่ตลอดเวลาที่ผ่านมานี้ พระพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวหลายอย่าง ซึ่งปัจจุบันเห็นเป็นเรื่องถูกต้องตามครรลอง เช่น วัตถุมงคล ไสยศาสตร์ ดังนั้นศาสนาพุทธจึงมีอิทธิพลต่อคนไทยอย่างมาก รูปแบบทางความเชื่อเหล่านี้ได้ฝังรากลึกในประเพณีต่างๆ ของไทยอย่างชัดเจน (ณัฐปริยา วิจิตรฐะพันธุ์, 2561: 12)

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีคนไทยเชื้อสายไทยใหญ่ เป็นประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัด ชาวไทยใหญ่อพยพมาจากรัฐฉานซึ่งเป็นบ้านเมืองเดิมในสหภาพพม่า ชาวไทยใหญ่เป็นกลุ่มประชากรผู้มีความโดดเด่นในทางปฏิบัติที่แสดงถึงความ เลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนา (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2566: 6)และประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนนับถือศาสนาพุทธมากที่สุด ร้อยละ 74.44 (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2566: 7) ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนดำรงชีวิตอยู่ตามแบบอย่างวัฒนธรรมประเพณี ศาสนาความเชื่อ และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมซึ่งมีความเป็นอัตลักษณ์โดดเด่นเฉพาะกลุ่มของตนมาโดยตลอดชาวไทใหญ่มีการนับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ซึ่งความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเืองที่หลอมรวมความเป็นชนชาติไทใหญ่ให้มีความเหนียวแน่นมั่นคง และมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การสืบค้น รวบรวมคุณค่าด้านภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะ

กลุ่มของชาวไทใหญ่เอาไว้ (สัญญา สะสอง, 2564: 2-3) สำหรับประเพณีโดยทั่วไปตลอดปีของชาวไทยใหญ่

นอกจากนี้ ยังมีประเพณีปอยจ่าตี หรืองานบูชาเจดีย์ทราย ประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยใหญ่ ที่จะจัดขึ้นในช่วง 15 ค่ำ เดือน 6 หรือทำกันก่อนถึงวันวิสาขบูชาของทุกปี ภายในงาน ชาวบ้านจะร่วมกันขนทรายเข้าไปถวายให้กับทางวัด และจะนำทรายไปร่วมนก่อเป็นเจดีย์ทราย จากนั้นจะพากันไปไหว้พระทำบุญและฟังเทศน์ฟังธรรม และร่วมกันจุดประทีปโคมไฟ ให้เกิดความสว่างและจุดบั้งไฟ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์และให้เกิดเป็นสิริมงคลกับชีวิตและเป็นการเอาฤกษ์เอาชัยก่อนเริ่มทำการเพาะปลูก (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2566) เป็นงานสำคัญประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่โบราณที่จัดขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชาถวายแด่พระพุทธเจ้า (เชียงใหม่นิวส์, 2566) กุศโลบายของการจัดงานประเพณีปอยจ่าตี ก็เพื่อสร้างความสามัคคีของคนในหมู่บ้านและต่างถิ่น รวมถึงการสร้างสัมพันธ์อันดีต่อกัน อีกทั้งเป็นการสืบสานประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป รวมถึงการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่เกษตรกรที่จะเริ่มต้นการเพาะปลูกในอีกไม่ช้า (งานประชาสัมพันธ์ เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน, 2566) ดังนั้น บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา ประวัติความเป็นมา ความสำคัญของประเพณี และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตี ของอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา และสืบทอดโดยการอนุรักษ์ประเพณีปอยจ่าตีให้เป็นมรดกของชาติสืบต่อไป

เนื้อหา

1. บริบทของพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเมื่อ พ.ศ. 2374 (การท่องเที่ยวไทย, 2561) พระเจ้ามังทรประเทศ ผู้ครองนครเชียงใหม่ ให้เจ้าแก้วเมืองมา เป็นแม่กอง นำไพร่พลช้างต่อและหมอควัญ ออกไปจับช้างป่ามาใช้งาน เจ้าแก้วเมืองมา ยกไพร่พลช้างป่ามาใช้งาน เจ้าแก้วเมืองมา ยกไพร่พลข้ามภูเขา มาทางตะวันตกของเชียงใหม่? ซึ่งมีช้างป่าชุกชุม โดยมอบหน้าที่ให้ พะกาหม่อง เป็นผู้ควบคุมดูแล เมื่อคล้องช้างได้เป็นจำนวนเพียงพอแล้ว จึงพากันเดินทางต่อไปถึงชุมชนบ้านป่าแห่งหนึ่ง มีทำเลดีมีร่องธารน้ำและที่ราบเหมาะแก่การฝึกช้างป่า จึงหยุดไพร่พลตั้งบ้านเรือนขึ้นที่นี่ และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “แม่ฮ่องสอน” หมายถึงที่มีร่องน้ำฝึกช้าง ต่อมา ได้เพี้ยนเป็น “แม่ฮ่องสอน” ครั้นถึงปี พ.ศ. 2399 มีชาวไทยใหญ่ อพยพมาหลบภัยสงครามอยู่ที่แม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก โดยมี เจ้าฟ้าโกทล่าน และชานกะเล เป็นหัวหน้า เมื่อมาอยู่ที่นี้ชานกะเล ได้ช่วยหน่วยงานต่าง ๆ

แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดชายแดนจังหวัดหนึ่ง ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับสหภาพพม่า ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกสุดของภาคเหนือ โดยอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 924 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 12,681.259 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันแบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง แม่สะเรียง ขุนยวม ปาย แม่ลาน้อย สบเมย และปางมะผ้า แม่ฮ่องสอนได้ชื่อว่า เมืองสามหมอก เนื่องจากเป็นเมืองในหุบเขา ล้อมรอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อนทอดขนานไปกับทิวเขาถนนธงชัย และทิวเขาแดนลาว ดังนั้น จึงถูก

ปกคลุมด้วยหมอกตลอดทั้งปี มีทิวทัศน์สวยงามตามธรรมชาติของเทือกเขาสลับซับซ้อนและป่าไม้หนาแน่น พันธุ์จันทน์เทศมีค่ากล่าวว่าเป็นเปรียบเสมือนกับเป็นสวิตเซอร์แลนด์ของเมืองไทย

2. วัฒนธรรมประเพณีจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเพณีท้องถิ่น หมายถึง แบบแผนทางพฤติกรรมของคนในท้องถิ่นหนึ่งๆ ที่กำหนดไว้และได้ประพฤติถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบฉบับของแต่ละท้องถิ่น (ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, 2546: 12-15) ประเพณีท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมถือว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตหรือถูกผิด ถ้าใครฝ่าฝืนหรืองดเว้นไม่ปฏิบัติตามประเพณี ก็ถือว่าเป็นความผิดจารีตประเพณีที่ปรากฏทั่วไป ได้แก่การรู้จักบุญคุณและทดแทนบุญคุณบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ซึ่งถือเป็นภาระหน้าที่ที่ลูกหลานต้องเลี้ยงดู ดูแลเอาใจใส่ ถ้าไม่ดูแลสังคมนักก็จะประณาม ตีฉีกนินทา และมักไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย เด็กเล็กถูกสอนไม่ให้ล่วงเกินบิดามารดาทั้งทางกาย วาจา ใจ หากใครตีบิดามารดา ซาตีหน้ามือจะใหญ่เท่าใบตาลหากด่าบิดา มารดา ซาตีหน้าจะเป็นเปรตที่มีมากเท่าไรเข็ม เป็นต้น จารีตประเพณีบางอย่างก็มีข้อบังคับเข้มงวด เช่น การหมั้น ประมาท การประทุษร้ายต่อบิดามารดา และการแต่งงานกับบุตรบุญธรรม เป็นต้น ผู้ใดล่วงละเมิดก็ถือว่าเป็นเสียหายและผิดกฎหมาย

2) ขนบประเพณี เป็นประเพณีที่มีระเบียบแบบแผนให้ปฏิบัติตามแบบอย่างที่นิยมกันมาทั้งโดยตรงและโดยปริยายโดยตรงคือวางระเบียบพิธีไว้อย่างชัดเจน เช่น การไหว้ครู การแต่งงาน ซึ่งมีขั้นตอนของพิธีกรรมที่ชัดเจนและควรต้องปฏิบัติตาม เช่น ประเพณีสงกรานต์ที่มีการอาบน้ำคนแก่บอกต่อกันมาว่าควรกล่าวคำขอขมาจึงจะอาบน้ำให้คนแก่ การไม่ปฏิบัติตามขนบประเพณี แม้ไม่ถือเป็นโทษ แต่อาจถูกตำหนิได้ว่าเป็นผู้ไม่รู้จักแบบแผน ตรงกันข้ามผู้ใดปฏิบัติก็จะรู้สึกเป็นสิริมงคลหรือรู้สึกได้ว่าขจัดปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีเป็นมงคลให้สูญหายไป ตัวอย่างขนบประเพณี ได้แก่ งานวันเกิดบวชนาค แต่งงาน และงานศพ ซึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ส่วนประเพณีสงกรานต์ขึ้นบ้านใหม่ ตักบาตรรูปเทียน ให้ทานไฟ เป็นประเพณีเกี่ยวข้องกับเทศกาล

3) ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีที่บุคคลปฏิบัติกันอยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งปฏิบัติมาอย่างไรก้นิยมปฏิบัติกันอย่างนั้น ได้แก่ กิริยามารยาทในการกิน การเดิน การนั่ง การนอน และการพูดทักทายตลอดจนการแต่งกายตามกาลเทศะอันควร ธรรมเนียมประเพณีจึงเป็นประเพณีที่จะปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ ไม่มีผิด ไม่มีถูก ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี หากฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม ก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิด นอกจากจะถูกตำหนิว่าเสียมารยาทเท่านั้น และในจังหวัดแม่ฮ่องสอนก็มีประเพณีท้องถิ่นแบบดั้งเดิมดังนี้

1) งานประเพณีแห่จอบพารา เป็นประเพณีออกพรรษาหรืองานปอยเหลินสิบเอ็ด จัดขึ้นในวันขึ้น 13-14 ค่ำ เดือนสิบเอ็ดจะมีงานตลาดนัดทั้งวันทั้งคืน เพื่อให้ชาวบ้านไปจับจ่ายเตรียมไปทำบุญที่วัดในวันขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งในวันนั้นมีการตักบาตรเทโว การแห่จอบพารา หรือปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้าในเทศกาลนี้ ชาวไทยใหญ่นิยมตกแต่งซุ้มประตูหน้าบ้าน หรือระเบียงชั้นบนของบ้านด้วย จอบพารา งานเทศกาลจอบพาราเป็นความเชื่อด้านศาสนาของชาวไทยใหญ่ ถือเป็นการเฉลิมฉลองต้อนรับพระพุทธเจ้าที่จะเสด็จ

กลับลงสู่โลก หลังจากที่เสด็จขึ้นไปจำพรรษาในสวรรค์ในช่วงเข้าพรรษา จองพาราจะมีขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษา จองพารา เป็นเครื่องตกแต่งไม้ไผ่สาน ต่อกันเป็นรูปลักษณะหลังคาเวียดย่อส่วน ที่มีมุขต่อขึ้นไปหลายๆ ชั้น ภายใน จองพารา ตกแต่งด้วย ไฟ ธงหลากสี สัน ข้าวเปลือก ข้าวสาร และรูปเทียนดอกไม้ที่สวยงาม นอกจากนี้ยังมีขบวนแห่จองพารา ซึ่งจัดขึ้นทุกปีในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีการแห่ขบวนจองพาราขนาดใหญ่ ในขบวนแห่ มีการละเล่น เช่น การฟ้อนนก ฟ้อนโต และการฟ้อนต่างๆ ของชุมชน เป็นริ้วขบวนที่สวยงาม งานประเพณีแห่จองพารา จัดขึ้นทุกปี ขอรายละเอียดได้ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แม่ฮ่องสอน หรือสำนักงานเทศบาลแม่ฮ่องสอน (ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและงานปกครอง, ม.ป.ป.)

2) งานประเพณีปอยส่างลอง หรืองานบวชลูกแก้ว เป็นประเพณีตามธรรมเนียมชาวไทยใหญ่ซึ่งถือได้ว่า กุศลแรงกว่าการบวชพระ จัดให้มีขึ้นในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน ตรงกับปิดเทอมฤดูร้อน โดยชาวบ้านจะตกลงกันกำหนดวันนัดหมายให้ลูกหลานได้บวชเรียนพร้อมๆ กัน โดยผู้ที่จะบวชเณรจะมีการแต่งกายด้วยเครื่องประดับมีค่าอย่างสวยงาม และประกอบพิธีบวชที่วัดก้ำก้อ ตรงข้ามทางขึ้นพระธาตุดอยกองมู

3) งานประเพณีสิบสองมนล่องผ่องไต (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2538: 9-10) เป็นประเพณีลอยกระทงไทยใหญ่ เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวไตซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีคติความเชื่อว่าเป็นการจัดขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา และบูชาพระอุปคุต 8 องค์หรือพระอรหันต์ตามความเชื่อของชาวไตโบราณ ซึ่งเชื่อว่าพระอรหันต์ทั้ง 8 องค์นี้ มี 4 องค์ที่มรณภาพแล้ว ส่วนที่เหลืออีก 4 องค์ยังคงปฏิบัติธรรมอยู่ในกลางมหานคร และทุกวันเพ็ญเดือน 12 พระอรหันต์ทั้ง 4 จะเวียนขึ้นมาโปรดสัตว์และเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยชาวไตจะถวายอัฐบริวารต่างๆ อันเป็นประเพณีสืบต่อจากประเพณีจองพาราซึ่งทำถวายพระพุทธรูป โดยจะบูชาพระอุปคุตและลอยสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ลงในลำน้ำเพื่อเป็นการให้ ทาน และถวายเป็นพุทธบูชา

3. ประวัติและความเป็นมา

“ปอยจ่าตี” คือ งานบูชาเจดีย์ทรายของชาวไต (ไทยใหญ่) จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบูชาพระพุทธรูป ซึ่งเชื่อว่าถ้าได้ร่วมประเพณีนี้จะได้กุศลที่ยิ่งใหญ่ นอกจากนี้ยังเป็นการสะเดาะเคราะห์ ทำให้เคราะห์กรรมไม่ดีต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับตัวเราให้จางหายไป สิ่งร้ายจะกลายเป็นดี สิ่งที่ดีอยู่แล้วจะยิ่งดีขึ้น และถือเป็นพระเพณีขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาลอีกด้วย

ประวัติความเป็นมาของการสร้างเจดีย์ทรายหรือจ่าตีทราย (บุญโท ไพศาล (เมืองปอน), 2567) มีเล่าไว้หลายเรื่อง ดังเช่น

1) จากเอกสารของสภาวัฒนธรรม อำเภอขุนยวม เขียนไว้ว่า ประวัติความเป็นมาของปอยจ่าตีจากหนังสือไทยใหญ่กล่าวไว้ว่า ในสมัยพุทธกาล มัลลกษัตริย์แห่งกรุง กุสินาราได้เรียกประชุมเสนาอำมาตย์และข้าราชการ โดยตรัสว่าปีที่ผ่านมาได้มีการจัดงานพิธีเกี่ยวกับพระศพของพระพุทธเจ้าไปแล้ว ณ สาลวันอุทยาน ในปีนี้ควรจัดงานอะไร เพื่อรำลึกถึงพระคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีพราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งเป็นโหรหลวง ได้เสนอความคิดเห็นว่าควรให้ชาวบ้านในเมืองร่วมแรงร่วมใจกันก่อ

เจดีย์ทราย ถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งจะได้านิสงส์ทั้งทางโลกและทางธรรม คือทำให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข และได้รับบุญกุศลมากเพราะตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพานของพระพุทธองค์ ครั้นตกลงเป็นเอกฉันทแล้ว มัลลภคชัตริย์จึงได้บัญญัติทำเจดีย์ทรายถวายเป็นพุทธบูชาในวันเพ็ญเดือน 6 ของทุกปีตั้งแต่นั้นมา

2) จากเอกสารหน่วยแหล่งวิทยาการ เรื่องศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวบรวมโดยนายสง่า วงศ์สุวรรณ และคณะ กล่าวถึงประวัติประเพณีปอยจ่าตี หรือเจดีย์ทรายว่า ประวัติความเป็นมาจากหนังสือธรรมะของชาวไทยใหญ่กล่าวไว้ว่า ในสมัยพุทธกาลมีชายคนหนึ่งทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม ขยันหมั่นเพียร ทำแต่ความดีเป็นเนืองนิจจวบจนชายผู้นี้ถึงแก่กรรมลงด้วยบุญกุศลที่ได้ทำดีมาโดยตลอดจึงได้ไปเกิดในสรวงสวรรค์ เป็นเทวดาใช้ชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย คิดอยากได้อะไรกันดั้สมดังหวังทุกประการ เสวยสุขอยู่เช่นนี้เป็นเวลาเกือบ 1 แสนปี ก็จะมีสิ้นสุดบุญ เมื่อใกล้จะตาย ร่างของเทวดาองค์นั้นได้เปลี่ยนไปจากที่เคยแต่งตั้งสวยสดงดงาม กลายเป็นเหี่ยวแห้งไม่สดใสเหมือนเดิม ซึ่งเป็นลางบอกเหตุว่าอายุขัยของการเป็นเทวดาใกล้จะสิ้นสุดลงแล้ว เทวดาองค์นั้นจึงเริ่มคิดว่าจะทำอย่างไรดี ด้วยความเป็นเทวดาที่มีหุนาทิพย์ สามารถทราบได้ว่าคุณความดีที่ทำไว้ในโลกมนุษย์ใกล้จะหมดแล้ว และจะต้องไปปรับกรรมที่เคยทำไว้แต่ปางก่อนในนรกแน่นอน จึงได้เดินทางไปพบเพื่อนเทวดาอีกองค์หนึ่งเพื่อปรึกษาหารือ เพื่อนเทวดาก็แนะนำว่ายังมีเทวดาผู้หยั่งรู้อีกองค์หนึ่งซึ่งสามารถหยั่งรู้และมีวิธีแก้ไขต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับมนุษย์ เทวดา และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่าพระเจ้าวิปาลี เมื่อทราบดังนั้น เทวดาจึงเดินทางไปพบและเล่าเรื่องให้ฟัง พร้อมทั้งขอคำแนะนำพระเจ้า วิปาลี เทวดาผู้หยั่งรู้ได้ฟังดังนั้นแล้วจึงหลับตาลงชั่วคราวแล้วลืมตาขึ้นแนะนำว่า หากไม่ยอมไปปรับกรรมในนรกก็จงไปก่อกองเจดีย์ทรายถวายพระพุทธเจ้าที่ริมฝั่งมหาสมุทรให้ได้ถึง 500 กอง จึงจะรอดพ้นจากเหตุการณ์ดังกล่าวไปได้ เทวดาได้ฟังดังนั้นก็ดีใจมากและรีบจะไปทำตามคำบอกทุกประการ เวลาผ่านไปจนเหลือ 7 วัน เทวดาองค์นั้นก็สิ้นบุญ จึงได้เดินทางไปที่หาดทรายริมฝั่งมหาสมุทร และลงมือก่อสร้างเจดีย์ทรายแด่พระพุทธองค์เพื่อสะเดาะเคราะห์ เมื่อก่อเจดีย์ทรายไป พอจะครบ 500 กอง ก็มีลมพายุและคลื่นมาพัดเอาเจดีย์ทรายเหล่านั้นพังทลายหายไป ในแต่ละวันเหตุการณ์ก็เป็นเช่นนั้นทุกครั้ง จวบจนครบ 7 วัน ยมทูตก็ขึ้นมาจากนรกเพื่อรับเอาตัวเทวดาซึ่งสิ้นบุญลงไปใช้กรรมในนรก เมื่อยมทูตปรากฏขึ้นก็ได้แจ้งเรื่องแก่เทวดา ฝ่ายเทวดาก็ยินดีจะไปปรับกรรมดังกล่าว แต่ได้ขอร้องยมทูตว่าขอให้รอไว้ก่อนจนกว่าตนจะก่อสร้างเจดีย์ทราย 500 กองครบเสียก่อน ยมทูตก็ตกลงตามคำขอ เทวดาจึงลงมือก่อกองเจดีย์ทรายต่อไป แต่ก็มีลมพายุและคลื่นมาพัดเอาเจดีย์ทรายละลายหายไปครึ่งแล้วครึ่งเล่าจนยมทูตรอไม่ไหวจึงกลับไปเมืองนรก ฝ่ายเทวดาไม่ลดความพยายามได้ก่อเจดีย์ทรายจนครบ 500 กอง ได้ในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา ด้วยผลบุญดังกล่าว จึงทำให้เทวดาองค์นั้นพ้นจากเคราะห์กรรม และได้เสวยสุขอยู่ในสรวงสวรรค์ต่อไป จากเรื่องราวดังกล่าวนี้ ทำให้ชาวไทยใหญ่นิยมจัดงาน “ปอยจ่าตี” ก่อกองเจดีย์ทรายเพื่อบูชาพระพุทธองค์กันทุกหมู่บ้านในช่วงเดือน 6 ของทุกปี

3) จากเอกสารโรเนียวเย็บเล่มภาษาไทย ชื่อ “หย่าสี่สองเหลือนคำ” เขียนโดยเจอร์แสงอิง บ้านแม่สาว อ.แม่เมาะ จ.เชียงใหม่ กล่าวว่าเป็นวาระการเปลี่ยนศักราช เนื่องจากธิดาท้าวมหาพรหมเปลี่ยนวาระอุ้มเศียรบิดาไว้ในแต่ละปี ตามตำนานเล่าว่า หลังจากเกิดโลกาวินาศไฟประลัยกัลป์ล้างโลก

น้ำท่วมโลก แล้วมีดอกบัว 5 ดอก ผุดขึ้นที่กลางสระใหญ่เป็นจุดเริ่มต้นของภัทรกัลป์นี้ ในกัลป์นี้มี พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ 5 พระองค์และในดอกบัว 5 ดอก มีจิ๋ว 5 ชุด พระพรหมได้ลงมาอัญเชิญจิ๋วทั้ง 5 ชุดขึ้นไปไว้ในพรหมโลก เมื่อถึงเวลาที่พระพุทธเจ้าแต่ละองค์มาตรัสรู้ ท้าวมหาพรหมและคณะจะนำผ้า จี๋วลงมาถวายตามลำดับ และขณะนี้พระพุทธเจ้าตรัสรู้ไปแล้ว 4 พระองค์ คือ พระศรีอาริยมตโดย ซึ่งมา ตรัสรู้ต่อจากยุคพระโคตมพุทธเจ้า บรรดาพระพรหมที่ลงมาในมนุษย์โลกมาได้สูดกลิ่นดินหอมแล้ว เกิด ความพอใจพากันขุดมาชิมดู หลังจากชิมดินหอมแล้ว ทำให้วิชาญาณ(เหาะเหินเดินอากาศ)เสื่อมไม่ สามารถเหาะกลับไปสู่พรหมโลกได้ จึงอาศัยอยู่ในมนุษย์โลกต่อมาจนถึงปัจจุบัน เหล่าพรหมและเทวดาได้ ประชุมปรึกษาเรื่องวิธีการกำหนดตราศัตตูกาล และพิจารณาหาผู้ที่มีความสามารถกำหนดตราศัตตูกาลได้ ซึ่ง ท้าวมหาพรหมได้รับอาสาเป็นผู้จัดทำ พร้อมกับสัญญาว่าหากไม่สามารถทำให้สำเร็จก็จะให้ศิระะเป็น ประกัน ต่อมาเมื่อไม่สามารถกำหนดตราศัตตูกาลให้ตัดัดเทียมกันได้พระอินทร์จึงขอให้ศาสตาศาพยากรณ์ (งะ พอหมอกยาม) กำหนดตตูกาลเป็นฤดูร้อน ฝน หนาว ซึ่งเป็นตตูกาลตราบจนถึงปัจจุบัน พระอินทร์จึงบอก ธิดาทั้ง 7 ของท้าวมหาพรหมว่า ใครสามารถตัดศิระะของท้าวมหาพรหมได้จะอภิเษกยกขึ้นเป็นอัครมเหสี ธิดา 6 องค์ไม่สามารถทำได้ แต่ธิดาองค์สุดท้าย(วันเสาร์) ได้ใช้เส้นผมชิงกับโครงไม้ ทำเป็นเลื่อยใช้เลื่อย คอของท้าวมหาพรหมจนขาด พอขาดแล้วนำไปไว้ที่ไหนก็ได้ ไวในน้ำก็น้ำจะแห้ง ไวบนบกก็เกิดไฟไหม้ จำเป็นที่ธิดาทั้ง 7 จะต้องผลัดเปลี่ยนกันทูนศิระะของบิดาไว้คนละ 1 ปี หมุนเวียนกันไว้คนละ 1 ปี หมุนเวียนกันไปตลอดกาล พอถึงเดือน 5 ของแต่ละปีก็จะเปลี่ยนกันครั้งหนึ่ง ธิดาองค์ที่หมดภารกิจก็จะ ถูโอกาส ล้างมือ อาบน้ำ ชักผ้า สระผม ให้สดชื่น หลังจากที่ได้รับภารกิจมานานเป็นเวลาแรมปี ด้วยเหตุนี้ จึงถือเป็นประเพณีว่า พอถึงเดือน 5 เปลี่ยนศักราชใหม่ จะพากันอาบน้ำชำระร่างกาย สระผม ปัดกวาด ทำความสะอาดบ้านเรือน ในโอกาสขึ้นปีใหม่ให้เป็นกรณีพิเศษ สำหรับตัวท้าวมหาพรหมนั้น พระอินทร์ได้ ทูลถามมารดาของท้าวมหาพรหมว่า จะสามารถหาศิระะของใครมาต่อแทนได้ มารดาตอบว่าศิระะของ ใครอะไรก็ได้ที่นอนหันหัวไปทางทิศเหนือ พระพรหมและเทวดาทั้งหลายจึงพากันลงมายังโลกมนุษย์ และได้พบช้างตัวหนึ่งกำลังนอนหันหัวไปทางทิศเหนือ จึงตัดหัวช้างนั้นนำไปต่อกับตัวของท้าวมหาพรหม ทำให้ท้าวมหาพรหมฟื้นคืนชีพและได้รับขนานนามว่า “ มหาปิงแน่ ” (พระพิฆเนศ) ส่วนตัวช้างก็ได้นำพิน มาถักกองไฟสุสมาปนกิจจนเสร็จกิจ เหล่าพระพรหมและเทวดาทั้งหลายได้ประชุมปรึกษากันว่า บาบที่ ตัดเศียรพระมหาพรหมนี้จะตกแก่ใคร พระอินทร์ตอบว่า ตกแก่ชาวเมืองทั้งหลาย เพราะชาวเมืองอยู่ใต้ อิทธิพลของดวงดาวชะตาราตตูกาลและถามต่อไปว่า หากต้องไถ่บาบจะต้องทำอย่างไรบ้าง พระอินทร์ ตอบว่า ต้องพากันก่อเจดีย์ทราย ถวายน้ำ ถวายดอกไม้ สรงน้ำพระพุทธรูป และพระสงฆ์ให้ทำขนมไป ทำบุญ ผู้เฒ่าผู้แก่และพระสงฆ์ผู้ทรงศีล อธิษฐานขอให้พ้นจากบาบและได้รับความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้น ไป จึงเกิดมีประเพณีรดน้ำดำหัว การระดมผู้เฒ่าผู้แก่ ทำขนมประเพณีแจกจ่ายและถวายพระสงฆ์สืบกันมา จนทุกวันนี้

4. ประเพณีปอยจ่าตีจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การจัดงานปอยจ่าตี จะเริ่มก่อนวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ประมาณ 7 -10 วัน โดยแต่ละ หมู่บ้านจะจัดคนออกป่าวประกาศไปตามบ้านเรือนต่าง ๆ ให้ทราบถึงกำหนดจัดงานเพื่อให้ชาวบ้าน

ตระเตรียมเครื่องบูชาต่าง ๆ และปัจจัยที่จะถวายวัด รวมทั้งช่วยกันขนทรายเข้าวัด การก่อกองเจดีย์ทายนั้นจะเริ่มจากการเอาไม้กระดานมาทำเป็นกรอบสี่เหลี่ยม ชั้นล่างสุดจะกว้าง ชั้นบนขึ้นมาจะแคบลงตามส่วน ทำเก้าชั้นส่วนยอดสวมด้วยฉัตร การเททรายลงใส่กรอบสี่เหลี่ยมทั้ง 9 ชั้น ถือตามฤกษ์ชะตาร้อยแปด ดังนี้

ทิศเหนือ	12 กระป๋อง
ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	6 กระป๋อง
ทิศตะวันออก	15 กระป๋อง
ทิศตะวันออกเฉียงใต้	8 กระป๋อง
ทิศใต้	17 กระป๋อง
ทิศตะวันตกเฉียงใต้	10 กระป๋อง
ทิศตะวันตก	19 กระป๋อง
ตะวันตกเฉียงเหนือ	12 กระป๋อง

เมื่อเททรายลงในกรอบเจดีย์ทั้งสี่ด้านครบทั้ง 108 กระป๋องแล้ว จึงให้เทลงไปตรงกลางกรอบสี่เหลี่ยมตามจำนวนอายุของบุคคลนั้น ๆ

เครื่องบูชา ประกอบด้วย

1. ทราย ซึ่งหมายถึง ธาตุดิน 20 ส่วน บูชาโดยเอาใส่กระบอกลูกไม้ 20 กระบอก
2. น้ำ หมายถึง ธาตุน้ำ 12 ส่วน บูชาโดยใส่กระบอกลูกไม้ 12 กระบอก
3. พัด หมายถึง ธาตุลม บูชาโดยใส่กระบอกลูกไม้ 6 ดอก
4. อื่น ๆ เช่น ดอกไม้ ฐูป เทียน ตุง กระทง ฉัตร ธงทิว สายรุ้งหลากสี ใช้ประดับเจดีย์ทรายให้สวยงาม

สวยงาม

ก่อนวันงาน 3 – 7 วัน ชาวบ้านและศรัทธาวัดจะช่วยกันขนทรายมาที่วัดทุกวัน โดยจะใช้เวลาในตอนเย็น โดยขนทรายมากองไว้ยังที่ ๆ ทางวัดจัดเตรียมไว้ จนพอเพียงที่จะก่อเจดีย์ทรายได้ ชาวบ้านบางส่วนก็จะช่วยกันทำพัด ตัดกระดาษทำตุง ธงทิว กระบอกลูกไม้ กระบอกทราย สานผาหลอดระฆัง (ราชวัตร) และที่สำหรับวางข้าวหอมต้อ ทั้งนี้จะมีการทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มาช่วยเตรียมงานด้วย

พอขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 เป็นวันสุดท้ายของการขนทรายเข้าวัด คณะศรัทธาวัดจะช่วยกันตกแต่งองค์เจดีย์ทรายประดับธงทิว ตุง ฉัตร สายรุ้ง ดอกไม้นานาชนิด บริเวณรอบ ๆ เจดีย์กันด้วยผาหลอดระฆัง (ราชวัตร) ทั้งสี่ด้าน เจะประตูเข้าด้านหนึ่ง ยามค่ำคืนจุดประทีปโคมไฟสว่างไสวในตอนเย็นของวันนี้ ทางวัดจะจัดเตรียมการต่างหอมต้อโหลง หรือถวายข้าวมธุปายาสด้วย โดยจะมีหนุ่มสาวผู้เฒ่าผู้แก่แต่งกายด้วยชุดไตหลากหลายสีสวยงามเดินทางมุ่งสู่วัดนำขนมมเนย ผลไม้ต่าง ๆ กล้วย อ้อย ข้าวสารอาหารแห้ง ดอกไม้ ฐูป เทียน มาถวายที่วัด ซึ่งจะมีคณะศรัทธาคอยรับและช่วยเหลือกันนำสิ่งของอาหารเหล่านี้ไปจัดสำหรับ และเตรียมถวายเป็นข้าวมธุปายาสในวันรุ่งขึ้น

พอถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เช้าตรู่จะมีพิธีต่างขอมต่อโหลง โดยนำขอมต่อ หรือกระทงข้าวไปถวายที่เจดีย์ทราย พอสายมีการถ่อมลือก ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์และเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน ทั้งนี้ตอนบ่ายจะมีการทำบ้องไฟมาจุดเป็นพุทธบูชาเพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล

ปอยจ่าตี หรืองานประเพณีบูชาเจดีย์ทราย ในสมัยโบราณจะจัดขึ้นในช่วง ช่วงเวลา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 (วันวิสาขบูชา) เป็นงานสำคัญประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่โบราณที่จัดขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชาถวายแด่พระพุทธเจ้าเพื่อสะเดาะเคราะห์และเพื่อความ เป็นสิริมงคลในต้นฤดูเพาะปลูกโดยชาวบ้านจะร่วมกันนำทรายมาก่อเป็นพระเจดีย์ ตกแต่งประดับประดาให้เกิดความสวยงามและบูชาธาตุทั้ง 4 โดยการนำดอกไม้ รูปเทียน ตูบหรือธง จุดประทีปโคมไฟ ให้ความสว่างไสวเวลากลางคืน ภายในงานมีการทำบุญต่างๆ อาทิ มีการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ มีเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน มีการฟังพระธรรมเทศนา มีการจุดบั้งไฟ ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าถ้าได้ร่วมกิจกรรมขนทรายเข้าวัด ได้ก่อเจดีย์ทรายและได้ถวายเจดีย์ทราย ถือว่าได้ทำบุญถวายแด่องค์สมเด็จพระสัมมาพระพุทธเจ้า ทำให้เคราะห์กรรมในรอบปีนี้หมดไป และจะนำมาซึ่งความสุขและสิริมงคลสู่ครอบครัวและชุมชน (ศันัญญ์ชล สุ่มสมบุญณ์, 2567)

5. คุณค่าประเพณีปอยจ่าตี (ประเพณีบูชาเจดีย์ทราย) จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเพณีปอยจ่าตี (ประเพณีบูชาเจดีย์ทราย) ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีคุณค่าหลายประการที่สำคัญต่อชุมชนและสังคมไทยใหญ่ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) คุณค่าทางศาสนา การส่งเสริมพระพุทธศาสนาประเพณีนี้เป็นประเพณีบูชาเจดีย์ทราย ซึ่งเป็นวิธีการสำคัญในการสืบทอดและส่งเสริมพระพุทธศาสนาในชุมชนไทยใหญ่ กิจกรรมขนทรายเข้าวัด ได้ก่อเจดีย์ทรายและได้ถวายเจดีย์ทราย ถือว่าได้ทำบุญถวายแด่องค์สมเด็จพระสัมมาพระพุทธเจ้า ทำให้เคราะห์กรรมในรอบปีนี้หมดไป และจะนำมาซึ่งความสุขและสิริมงคลสู่ครอบครัวและชุมชน

2) คุณค่าทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยใหญ่ ประเพณีนี้สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ โดยชาวบ้านจะร่วมกันนำทรายมาก่อเป็นพระเจดีย์ ตกแต่งประดับประดาให้เกิดความสวยงามและบูชาธาตุทั้ง 4 โดยการนำดอกไม้ รูปเทียน ตูบหรือธง จุดประทีปโคมไฟ ให้ความสว่างไสวเวลากลางคืน ภายในงานมีการทำบุญต่างๆ อาทิ มีการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ มีเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน มีการฟังพระธรรมเทศนา มีการจุดบั้งไฟ ซึ่งช่วยในการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมที่มีคุณค่า

3) คุณค่าทางสังคม การเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน การจัดประเพณีเป็นโอกาสให้ชาวบ้านได้มาร่วมกันทำกิจกรรม สร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนประเพณีนี้เป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและการทำบุญร่วมกัน

4) คุณค่าทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมการท่องเที่ยว ประเพณีปอยจ่าตีเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจในท้องถิ่นโดยการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ การกระจายรายได้ การจัดงานประเพณีมีการซื้อขายสินค้าท้องถิ่น ซึ่งช่วยกระจายรายได้ให้กับชุมชน

5) คุณค่าทางจิตใจ การสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น การที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมและรักษา ประเพณีที่สืบทอดมานานช่วยสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและสร้างความผูกพันกับวัฒนธรรม การ เสริมสร้างจิตสำนึกในบุญกุศล การทำบุญและการบวชเณรเป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกในบุญกุศลและ ความดีในจิตใจของผู้เข้าร่วม

6. หลักพุทธธรรมประเพณีปอยจ่าตีจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สัทธาทำให้เกิดความอุ่งใจเพราะเป็นทรัพย์อันประเสริฐยิ่งกว่าทรัพย์ใด ๆ ที่ไม่มีใครจะสามารถ แยกเอาไปจากตนเองได้ จัดไว้ในอริยทรัพย์ 7 (ทรัพย์อันประเสริฐ ทรัพย์คือคุณธรรมประจำใจอย่าง ประเสริฐ)

สัทธา : ความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในหลักที่ถือและในการดีที่ทำ

ศีล : รักษากายวาจาใจเรียบร้อย

หิริ : ความละอายต่อการทำความชั่ว

โอตตปปะ : ความเกรงกลัวต่อความชั่ว

พหุสัจจะ : ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก

จาคะ : ความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ปัญญา : ความรู้ความเข้าใจถ่องแท้ในเหตุผล ดีชั่ว ถูกผิด คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์รู้ คิด รู้พิจารณา และรู้ที่จะจัดทำ

อริยทรัพย์ 7 ทรัพย์ คือคุณความดีที่มีในสันดานอย่างประเสริฐ เรียกอริยทรัพย์ มี 7 อย่างคือ อริยทรัพย์ หมายถึงทรัพย์อันประเสริฐ หรือทรัพย์ของพระอริยะ เป็นคุณธรรมที่ทำนุบำรุงจิตใจไม่ให้แค่ง ค้างเปล่าเปลี่ยว ดีกว่าทรัพย์สินเงินทองที่เป็นทรัพย์ภายนอก (พระธรรมปิฎก, (ประยูรธ ปรยุตโต), 2551: 249-250)

สรุป

ปอยจ่าตี หรืองานประเพณีบูชาเจดีย์ทราย เป็นงานสำคัญประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นพุทธบูชาถวาย แต่พระพุทธรเจ้า เพื่อสะเดาะเคราะห์และเพื่อความเป็นสิริมงคล ต้นฤดูเพาะปลูก พี่น้องไทใหญ่มักทำกัน ทุกหมู่บ้าน โดยชาวบ้านจะร่วมกันนำทรายมาก่อเป็นพระเจดีย์ ตกแต่งประดับประดาให้เกิดความสวยงาม และบูชาด้วยทราย น้ำพัด ดอกไม้ ธูปเทียน ตุงหรือธง จุดประทัดไฟให้แสงสว่างไสวเวลากลางคืน ถึงวันจัดงานมีการทำบุญอุทิศถวายแต่พระพุทธรเจ้า ถวายอาหารแต่พระสงฆ์ เลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน ประกอบพิธีถวายและฟังพระธรรมเทศนา เสร็จแล้วมีการจุดดอกไม้ไฟ ซึ่งมีความเชื่อว่าถ้าได้บูชาเจดีย์ ทรายถวายพระพุทธรเจ้าแล้ว เคราะห์กรรมในรอบปีนี้จะหมดไป และจะได้ความเป็นสิริมงคลสู่หมู่บ้าน และประกอบการเกษตรได้ผลดีในปีนั้น นั้น การนำหลักอริยทรัพย์ 7 มาใช้ในการอนุรักษ์ประเพณีปอยจ่า ตีจะช่วยให้การสืบทอดและรักษาประเพณีนี้เป็นไปอย่างยั่งยืนและมีคุณค่าในทุกด้าน ทั้งทางศาสนา วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ประเพณีปอยจ่าดีเป็นประเพณีที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพราะเป็นประเพณีที่เกิดจากวัฒนธรรมความเชื่อของชาวไทใหญ่ และปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน เป็นกุสโลบายที่ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน จึงสมควรที่จะมีกระบวนการศึกษาและอนุรักษ์สืบทอดกันต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการเขียนบทความวิชาการครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบจากการจัดประเพณีปอยจ่าดีเพื่อการพัฒนา รูปแบบ และต่อยอดองค์ความรู้ของประเพณีปอยจ่าดีต่อไป

บรรณานุกรม

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2538). **วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐปริยา วิจิตรฐะพันธ์. (2561). “ปรัชญาประเพณีของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”. **วารสารพุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวูรวิกลิตาราม**. 3 (1) : 12
- บุญโท ไพศาล (เมืองปอน). (2567). **ปอยจ่าดี หรือ ประเพณีก่อเจดีย์ทราย**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา :<https://www.gotoknow.org/posts/50371> [1 ก.ค. 2567].
- ประชิด สกฤษพัฒนา. (2546). **สารานุกรมเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระปรีชา คุดตจิตโต (แสนพรม) และคณะ. (2560). “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับประเพณีบุญข้าวของชาวพุทธในจังหวัดขอนแก่น”. **วารสารวิชาการธรรมทรศน์**. 17 (3) : 351.
- ศันฐ์ชุล สุ่มสมบูรณ์. (2567). **ปอยจ่าดี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://calendar-m-culture.go.th/events/102325> [1 ก.ค. 2567].
- สัญญา สะสอง. (2564). “อัตลักษณ์ชนชาติไทใหญ่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน”. **รายงานวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.).